

yer yer XVI. yüzyılda halkın yaşantısını ayrıntılarıyla yansıtmaktadır. Gezinti âlemleri, kervan hayatı, gemi yolculuğu vb. yerli hayat unsurları bu hikâyelerde canlı bir şekilde tasvir edilmektedir. Bu arada eski Şark masallarında geçen cin, peri, tılsım, büyü motiflerine de yer verilmiş, hatta bazı hikâyeler tamamen bunlar üzerine kurulmuş, böylece XVII ve XVIII. yüzyıllarda yetişecek olan büyük meddahlara zengin bir malzeme hazırlanmıştır.

Eserin en iyi kabul edilebilecek eksiksiz bir nüshası Paris Bibliothèque Nationale'dedir (Ancien Fonds Turc, nr. 385; diğer nüshaları için bk. Özkan, *Cinânî-Cilâü'l-kulûb*, s. 32-33). Bu nüshada yetmiş iki hikâye ile, eserin sonuna eklenmiş "Acîbe ve Garîbe" başlığını taşıyan ve daha çok yazarın şahit olduğu birtakım acayip olayların nakledildiği ayrı bir bölüm yer alır. Cinânî bu eserinden *Divan*'ında da söz etmiş ve tamamlanmasına, "Dendi nâmı *Bedâyiü'l-âsâr*" mısraını tarih düşürerek (bk. İÜ Ktp., TY, nr. 3096, vr. 104^b) eserin 999'da (1591) yazıldığını belirtmiştir. *Bedâyiü'l-âsâr*'ın muhtevası bazı ilgi çekici örneklerle beraber C. Okuyucu tarafından geniş bir şekilde tanıtılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 396; *Keşfü'z-zunûn*, II, 169; *İzâhu'l-meknûn*, I, 229; Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları I*, s. 389-391; Cihan Okuyucu, *Cinânî: Hayatı, Eserleri, Divanının Tenzidli Metni* (doktora tezi, 1984), İÜ Ed.Fak., I, 179-208; a.mlf., "Mustafa Cinânî ve Bedâyi'ü'l-âsâr", *TED*, sy. 13 (1983-1987), s. 351-385; Mustafa Özkan, *Cinânî-Cilâü'l-kulûb (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*, İstanbul 1990, s. 32-33; a.mlf., "Cinânî, Hayatı ve Eserleri", *KAM*, sy. 4 (1987), s. 25-50; Hüsnü Kinaylı, "Cenânî (Bursalı Mustafa)", *İst.A*, VII, 3489-3490.

CİHAN OKUYUCU

BEDÂYİÜ'L-LUGAT

(بدايع الف)

Ali Şîr Nevâî'nin şiiirlerindeki kelimeleri açıklamak amacıyla hazırlanan Çağatayca-Farsça sözlük.

Eserin yazarı İmânî mahlaslı Tâli'dir. Mirza Mehdî Han'ın verdiği bilgiye göre Tâli', Çağatayca lugat yazmış olan Ferâgî, Nasr Ali ve Mirza Abdülcélil Nasîrî gibi dilcilerden biridir. Sultan Hüseyin Baykara'nın (1470-1506) arzusu üzerine hazırlanan *Bedâyi'ü'l-lugat*'ın XV. yüzyıl sonlarında yazılmış olduğu tahmin edilmektedir.

Eserin günümüze ulaşabilen tek yazma nüshası, Leningrad'da Saltıkov-Şcedrin Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunmaktadır (Yazmalar, nr. 35). 1117 (1705) yılında istinsah edilen bu nüsha seksen dokuz varaktan ibaret olup her sayfada ta'lik hatla yazılmış on beş satır bulunmaktadır. Yazmanın başından 9. sayfanın sonuna kadar genel olarak lugatçılık üzerinde durulur ve ayrıca eser hakkında bilgi verilir; esas sözlük 10. sayfadan (5^a) itibaren başlar. Ali Şîr Nevâî'nin şiiirlerinde geçen Çağatayca kelimeler, Arap alfabesine göre isimler, sıfatlar, fiiller ve diğer kelime çeşitleri şeklinde madde başı olarak alınmış ve bunların Farsça karşılıkları verilmiştir. Eserde 863 madde başı kelime bulunmaktadır.

Bedâyi'ü'l-lugat, Çağatay Türkçesi'nin bilinen sözlükleri arasında en eskisi olduğu için daha sonra hazırlanan diğer lugatlara kaynak teşkil etmiştir. Eser A. K. Borovkov tarafından tıpkıbasım halinde yayımlanmıştır (Moskova 1961).

BİBLİYOGRAFYA :

A. K. Borovkov, *Bada'i al-lugat, Solovar' Tali İmânî Geratskogo k Soçineniyam Alişera Navoy*, Moskva 1961; Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi*, İstanbul 1964, II, 238; *Özbek Sovyet Ensiklopediyası*, Taşkent 1972, II, 22; E. İ. Fazilov, *Alişer Navâiy Asarlari Tilining İzohli Lugati*, Taşkent 1983, I, 12-13.

NURİ YÜCE

BEDÂYİÜ'L-VEKÂYİ'

(بدايع الوقاي)

Zeynüddin Mahmûd-i Vâsîfî'nin (ö. 959/1552 [?]) özellikle yaşadığı yıllardaki Horasan ve Orta Asya'nın kültür hayatını yansıtan hâtırat mahiyetindeki Farsça eseri.

890'da (1485) Herat'ta dünyaya gelen ve XVI. yüzyılın başlarında bu şehrin önemli simalarından biri olan Vâsîfî, müşahede ettiği olayları 1530'da Taşkent'te yazdığı bu eserinde alelâde bir vatan-daş gözüyle sade ve anlaşılır bir ifadeyle anlatmaktadır. 1507'de Şeybânîler'in, 1510'da Safevîler'in Herat'ı işgal etmeleri sırasında halkın çektiği yoksulluk ve sıkıntıları da aynı şekilde dile getirmektedir.

Herat'ın Safevîler tarafından işgalinde Sünnî halkın uğradığı baskılar sonucu şehirden ayrılarak 1512'de Mâverâ-ünnehir'e, daha sonra Semerkant, Buha-ra ve Taşkent'e giden Vâsîfî, Herat'ın ve gittiği diğer şehir ve bölgelerin sosyal,

kültürel hayatını ayrıntılarıyla eserine aktarmıştır. Olaylar ve şahıslar hakkında çok sayıda hikâyeyi ihtiva eden *Bedâyi'ü'l-vekâyi'* Uluğ Bey, Ali Şîr Nevâî, Câmî, Hilâlî, Benâî gibi birçok idareci, edip, şair ve sanatkârdan söz eder. Nevâî'nin karakteriyle ilgili hikâyeler oldukça dikkat çekicidir. Eserde İbn Sînâ hakkında on beş kadar efsanevî hikâye, Vâsîfî'nin birçok şiiiriyle bazı şairlerin şiiirleri de yer almaktadır.

Rus bilginlerinden A. N. Boldyrev *Bedâyi'ü'l-vekâyi'* i yirmi beş yazma nüshadan faydalanarak neşre hazırlamıştır (I-II, Moskova 1961). Eser 1825'te Dilâver Hâce adlı bir kişi tarafından *Nevâdirü'l-hikâyât* adıyla Özbek Türkçesi'ne çevrilmiştir. Boldyrev çalışmasında bu ter-cümeden de faydalandığını ifade etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâsîfî, *Bedâyi'ü'l-vekâyi'* (nşr. A. N. Boldyrev), Moskova 1961 — Tahran 1972; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 373; I/2, s. 1301; Rypka, *HIL*, s. 501-502; A. N. Boldyrev, "Çağdaşların Hikâyelerinde Nevâî" (trc. Rasime Uygun), *TDAY Belleten* 1956, s. 197-237.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

BEDBİNLİK

Genel olarak dünyayı özünde kötü sayan, kötülüğün iyiliğe

hâkim olduğunu savunan ve iyimserlik düşüncesinin karşısı olan felsefe-ahlâk teorisi, kötümserlik (bk. İYİMSERLİK).

BEDDUA

(بد دعا)

Bir kimsenin başına kötü şeyler gelmesi için yapılan dua.

Beddua, Farsça'da "kötü" anlamına gelen *bed* ile Arapça'da "dileme, isteme" gibi anlamlara gelen *dua* kelimelerinden oluşmuş bir bileşik isimdir. Dinin zulüm ve haksızlık saydığı geçerli sebeplere dayanması şartıyla beddua etmenin câiz olduğunu gösteren âyet ve hadisler vardır. Nitekim müfessirlerin çoğu, "Allah kötü sözün alenen söylenmesini sevmez; ancak zulme uğrayanlar hariçtir" (en-Nisâ 4/148) meâlindeki âyetin haksızlığa uğrayanların zalime beddua etmelerine izin verdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber'in de müslümanlara işken-ce etmek, İslâm dinine şiddet ve baskı